

Preek 26 februari 2023 – Matteüs 4: 1-11

Het was een zin in een interview die mij met het oog op de lezing van vandaag over Jezus in de woestijn, bezighoudt. Die regel luidde: elk groeien heeft richting nodig, anders gaat het woekeren.

Het is een mooie aanmoediging voor de tuinierders onder ons of juist voor hen die niet van in de tuin werken houden. Zo op de drempel naar het voorjaar zijn er wel planten en struiken die gesnoeid moeten worden, al dwingt de nachtvorst van de komende dagen wel tot rustig aan doen.

Die opmerking over dat groei richting nodig heeft, had in het interview niet zozeer betrekking op de natuur, maar veel meer op het menselijke bestaan, dat wij als mensen een doel nodig hebben om verder te komen en dat er in onze tijd zoveel geleden wordt onder richtingloosheid, dat wij geen idee hebben welke kant wij op moeten.

Die opmerking prikkelde mij en riep bij mij de vraag op: welk doel heb ik zelf voor ogen? Wat streef ik na? Dat is een mooie vraag om over na te denken, zeker vandaag als het de eerste zondag van de veertigdagentijd is. Die veertigdagentijd is een tijd van inkeer en bezinning, een tijd die ons stil zet bij de vraag: wat is het doel dat ik in mijn leven voor ogen heb?

Als je dat weet, als je helder hebt welke kant je op wilt, kun je ook zeggen welk pad je niet wilt gaan. Het doel helpt je om keuzes te maken: dit past wel bij de koers die ik wil vragen en dat niet.

Welk doel heb je voor ogen en welke keuzes maak je dan? Het zijn vragen die haken aan ons Bijbelgedeelte, Jezus die in de woestijn door de duivel op de proef wordt gesteld. In zo'n beproeving komt de vraag op je af: welke kant wil je op? Wat voor keuze maak je?

Nu is er wel enige aarzeling bij mij om deze geschiedenis helemaal te lezen vanuit die vragen. Wil Matteüs, de schrijver van ons gedeelte, enkel zo'n menselijk verhaal over Jezus vertellen? Is dat alles?

Dat ik eraan twijfel, komt omdat Matteüs niet de enige de Bijbelschrijver is die over de verzoeking in de woestijn vertelt; ook Marcus en Lucas doen dat in hun evangelie. De versie van Lucas lijkt heel veel op die van Matteüs, maar die van Marcus verschilt nogal, zelfs radicaal; deze geschiedenis van elf verzen bij ons wordt door hem verteld in drie zinnen: 'Meteen daarna [na zijn doop] dreef de Geest Hem [Jezus] de woestijn in. Veertig dagen bleef Hij in de woestijn, waar Hij door Satan op de proef werd gesteld. Hij leefde er te midden van de wilde dieren, en engelen dienden Hem.'

Zoals u wel hoort, worden al die verzoeken niet genoemd en ook horen wij zelfs het resultaat niet: of Jezus wel staande bleef. Er wordt op het eerste gezicht heel weinig gezegd. Toch denk ik dat wij in al zijn beknoptheid wel een beeld krijgen van hoe Marcus – ik denk dat Matteüs daarin niet van hem verschilt- tegen die verzoeken van Jezus in de woestijn aankeek. Dan is het geen groeiverhaal over Hem, of Jezus wel dat gevecht met de kwade machten zou winnen. Dat Jezus ook leed onder richtingloosheid. Voor de Bijbelschrijvers is

dat een uitgemaakte zaak: God en Jezus in zijn spoor gaat het kwaad en de boze machten ver te boven. Dat leidt geen twijfel. Koersvast.

Als bij Matteüs, de schrijver van ons gedeelte, er die zekerheid is, waarom vertelt hij zijn verhaal zo uitgebreid, met al die verzoeken tot in de kleinste details? Dat is met het oog op de leerlingen, met het oog op allen die Jezus volgen. Zij kunnen wel te maken hebben met richtingloosheid, niet meer weten welk doel zij moeten nastreven. Soms is er wel een besef van richting, maar weet men niet welke keuzes gemaakt moeten worden. Matteüs biedt die leerlingen, aan de hand van Jezus' verzoeking in de woestijn, een routekaart over het doel, de richting en over de weg die je moet gaan, de keuzes die gemaakt moeten worden.

Wat is het doel dat Matteüs voor de leerlingen voor ogen heeft? Kort gezegd is dat een toegewijd zijn aan God en de ander, met hart en handen, met liefde en leven. Het is een in vrede leven met God, jezelf en elkaar.

Dan schetst Matteüs aan de hand van drie beproevingen welke weg je niet moet gaan en welke wel. Het eerste verkeerde pad heeft te maken met eten. Jezus wordt op de proef gesteld om, als hij honger heeft, van stenen brood te maken. Ik zou die beproeving willen zien als het direct willen bevredigen van al je behoeftes en daarin opgaan. Je hebt trek en wilt nu wat eten. Je ziet iets en je wilt het direct hebben. Het kan geen uitstel lijden. Dat leidt tot een blikvernauwung: dat er niet meer is dan dat, dat dat alles is wat telt.

Jezus herinnert de satan en zo zijn leerlingen eraan: 'De mens leeft niet van brood alleen, maar van ieder woord dat klinkt uit de mond van God.' Met andere woorden: menszijn is meer dan eten en drinken, het is ook richten op de stem van God. Dat is de weg die een leerling moet gaan.

Als handvat om die weg te vinden gebruikt Jezus de Bijbel: hij haalt hier woorden aan uit het Bijbelboek Deuteronomium. Dat doet hij ook bij de andere verzoeken. Die Bijbelwoorden zijn het kompas dat de leerlingen helpt om op koers te blijven: dit is de weg die ik moet gaan en die niet.

Een andere weg die ook wordt afgewezen, klinkt door in tweede verleiding. Jezus wordt opgetild naar het dak van de tempel en daar zegt de beproever: 'Als u de Zoon van God bent, spring dan naar beneden. Want er staat geschreven: 'Zijn engelen zal Hij de opdracht geven om U op handen te dragen.' Dan is het de vraag: voor welke verleiding wordt Jezus hier gesteld? Waarschijnlijk heeft het te maken met hoe Jezus zijn krachten aanwendt: is dat voor zichzelf of doet hij dat in gehoorzaamheid aan God?

De leerlingen kunnen ook voor die vraag komen te staan: hoe gebruiken zij hun macht, invloed, mogelijkheden, voor zichzelf of voor de gemeenschap en de ander? De weg die Jezus hier wijst, is die niet voor eigen gewin, niet voor je eigen plezier. 'Stel de Heer, uw God niet op de proef', antwoordt Jezus de duivel. In mijn woorden: ga zorgvuldig om met wat God jou toevertrouwt.

De beproever doet nog een laatste poging door Jezus mee te nemen naar een bergtop en hen de wereld te laten zien. Hij zegt daarbij: 'Dit alles zal ik u geven, als u voor mij neervalt en mij aanbidt.' De keuze waar Jezus voorgesteld wordt, is die tussen het gaan van een makkelijke of moeilijke weg. 'Jezus, wil je de macht over de wereld krijgen door even door de knieën te gaan – nauwelijks werk is dat – of kies je liever voor de weg van het lijden? Voor een dood aan het kruis.' Welke keus maak je?

Jezus aanvaardt die laatste weg, die van het kruis, van het lijden en daarom antwoordt hij de beproever: 'Aanbid de Heer, uw God, vereer alleen hem.' Alleen op deze manier kan Jezus trouw zijn aan de Vader, door die keuze te maken.

Aan de hand van drie verzoeken tekent Matteüs wat het doel voor de leerling hoort te zijn en welke weg je dan moet gaan: dat is niet het pad van directe behoeftebevrediging of je macht voor eigen gewin aanwenden. Het betekent eerder de moeilijke weg gaan, maar wel een die je op koers houdt, de richting van toewijding aan God en de ander.

Welk doel heb je voor ogen? Matteüs noemt die van toewijding aan God en aan de ander. Dat klinkt aan de ene kant heel groot. Ik denk dat iedereen wel eens twijfels heeft over zijn of haar eigen toewijding aan God en de ander: een mens gaat gemakkelijk op in de gang van het leven, je voelt je soms zelfzuchtig. Toch spreekt het mij aan en dat zit dan in die toewijding.

Toewijding is niet alleen iets van doen is, maar ook van je toevertrouwen, je ergens aan overgeven. Het is een zaak van het hart, van liefde, eerbied en passie. Een relatie is het. Geloven in God heeft alles te maken met ons toevertrouwen aan de Eeuwige, dat wij bij Hem geborgen weten, geliefd en aanvaard.

Toegewijd leven is ook geen heel hoog ideaal, waarvoor je je van alles los moet maken. In de reformatie zag men juist het gewone leven als de plaats waar je dat kunt leven. De huidige Paus, Franciscus, bracht enkele jaren geleden diezelfde gedachte onder woorden: je toont je toewijding in alledaagse daden van barmhartigheid, standvastigheid, liefde en trouw. Het vraagt geen radicaal ander leven van je, maar om in de situatie waar je bevindt, daar die toewijding aan God en de ander te tonen.

Dat kunnen er beproeving op je pad komen, want de verleidingen waar Matteüs de leerlingen voor geplaatst zag, zijn er nog steeds. Al hebben ze een iets anders vorm aangenomen. Bij het direct vervullen van je behoeften moet ik toch denken aan die geluidjes van je telefoon. Wat hebben die toch een ongekeerde kracht op je, een bliepje en je moet direct kijken. Het zuigt naar zich toe. Zo zijn er meer dingen te noemen, die je aandacht naar zich toe trekken. Ook nu geldt: een mens leeft niet van brood alleen, niet enkel van directe behoeftebevrediging.

Ook die verleiding om je macht, kunde, kracht alleen voor je eigen gewin aan te wenden is er nog steeds. Het belang van een ander moet snel uit het oog verloren. Een leerling van Jezus bestaat niet slechts voor zichzelf. De gaven die wij krijgen, zijn er niet voor onszelf alleen. Een leerling leeft in verbondenheid met anderen, met oog en oor voor de medemens.

Als laatste is er de uitdaging om niet te snel te kiezen voor de gemakkelijke weg. Deze week moest ik toch even denken aan al die bouwontheffingen in Turkije, 75.000, die in het rampgebied waren afgegeven. Waarschijnlijk was het aantal slachtoffers lager geweest als daarvoor een ander pad was gekozen. De verleiding is voor ons mens ook zo groot: snel wat doen, succes hebben.

Juist de veertigdagentijd die uitloopt op de Stille Week met het lijden van Christus, laat ons zien dat de weg soms kronkelig is. Dat toewijding aan God en aan de ander zich niet laat vertalen in snel succes. Soms doet het gaan van die weg je pijn, maar het is wel een pad dat je dichter bij je doel brengt.

Welk doel heb ik zelf voor ogen? Wat streef ik na? Matteüs vertelt aan de hand van de verzoeken van Jezus in de woestijn. Verzoeken die nog steeds actueel zijn, zoals ook dat doel: toewijding aan God en de ander.

Amen